

proti usneseniu súdu, ktorý rozhoduje vo veci ako odvolací alebo dovolací súd s konečnou platnosťou, nie je prípustný rekurz, respektíve ďalší rekurz, vyjmúc, keď zákon výslovne pripúšťa jednostupňový rekurz, avšak takýto jednostupňový rekurz môže byť podľa povahy veci prípustný len proti usneseniu hlavného súdu ako súdu dovolacieho, keď o ňom rozhodnúť má Najvyšší súd. Proti usneseniu Najvyššieho súdu samozrejme v žiadnom prípade niet ďalšieho rekurzu.

§§ 552 a 553 Osp. — ako som to už na inom mieste uviedol — v konaní na pracovných súdoch neplatia, boli nahradené ustanoveniami § 36 resp. § 29 zákona o pracovných súdoch.

Ustanovenia §§ 554—559 Osp. platia obdobne aj v konaní na pracovnom súde.

Ustanovenia § 560 Osp. neplatia, na miesto nich platia podľa ustanovení § 36, resp. § 29 zákona o pracovných súdoch a ustanovenia § 24 rokovacieho poriadku pre pracovné súdy (vl. nar. č. 216/1931 Sb. z. a n.). V súvislosti s týmto paragrafom poukazujem konečne na to, že aj v rekurznom konaní treba prihliadnúť k tomu, že povaha pracovných sporov vyžaduje rýchle vybavenie vecí, ktorý predpis pracovné súdy veľmi často negligujú.

Dr. Anton Haspel:

Peniaze a peňažné obligácie

Peniaze ako merítko hodnoty.

Stredoveká doba úradného zľahčovania mincí v Nemecku, zvaná »Zeitalter der Kipper und Wipper« (počas 30 ročnej vojny) poskytla podnet k vedeckému, literárnemu prerokovaniu problému tohto štátneho podvodu; tieto štúdiá zo XVII. storočia môžeme považovať za úvod k vedeckým úvahám dnešnej doby o podstate a hodnote peňazí a otázke stabilizácie peňažných pohľadávok. Na charakterizovanie vedeckého zámeru tejto odbornej literatúry uvádzame tu len titul jediného diela tohto druhu, ktorý za seba hovorí: *Joh. Wolfgang Hiller*: »Ob ein Schuldner seinen Gläubiger, der ihn vor diesem, mit guter gangbarer unverrufter Reichsmünz schwedis ausgeholfen, mit jeztiger im Schwang gehender geringhaltig oder gesteigert Müntz rechtmässig bezahlen könne« (Stendal, 1623). Touto dobou dejín svetového hospodárstva možno teda začať pojednanie o »hodnote peňazí« a o stabilizácii peňažných pohľadávok. Cez XVII. a XVIII. storočia stojí problém zmeny hodnoty mincí v popredí zväčša príležitost-

nej literatúry toho druhu až po prvé desaťročie XIX. storočia. Prvé pojednanie, pri použití už moderných metód juridického bádania predstavuje v roku 1851 vydaný prvý sväzok diela Karola Friedricha von Savigniho (1779—1861), tvorcu novej právnickej školy minulého storočia, nazvanej historicko-právnu: »Das Obligationsrecht als Theil des heutigen Römischen Rechts.«

V stati o peniazoch tejto knihy postavil si autor otázku, ktorú chce riešiť takto: »Wenn ein Darlehen gegeben wird, dann aber irgend eine Veränderung im Geldwesen vorgeht, so soll bestimmt werden, in welcher Art die Rückzahlung zu leisten ist.« Pri riešení tejto otázky vychádza z problému: čo je podstata peňažnej pohľadávky? A tento problém rieši skúmaním ďalšieho problému, povahy ešte všeobecnejšej, skúmaním podstaty majetku, a nazerajúc na túto ako na »privatrechtliche Macht oder Herrschaft der einzelnen Person über Stücke der äusseren Welt«, chápe ju ako čistú kvantitu, ktorú vlastnosť prepožičiavajú jej peniaze.¹⁾ Uvažuje takto: môže sa stať, že sa množstvo peňazí rozmnoží bez toho, že by sa súčasne množstvo zlata alebo striebra v obiehajúcich peniazoch obsažené zvýšilo. Stáva sa tak tvorením papierových peňazí, ktoré vraj pravé peniaze len predstavujú, ale nie sú ozajstnými peniazmi. Lebo papier za peniaze označený nemá pražiadnej hodnoty. Dôvera v takéto peniaze môže byť podľa názoru Savigniho opodstatnená len dôverou k vláde štátu a podopretá jednak obmedzením množstva takýchto papierových peňazí na patričnú mieru, ktorá je určená každodobou potrebou obeživa, jednak neprestajným prijímaním takýchto papierových peňazí verejnými pokladnicami, čím môže byť takto ich snadná a istá zámena v kovové peniaze zaručená.²⁾ Uvažuje ďalej: pri peniazoch môže byť vraj reč o troch hodnotách, a síce menovej, kovovej a kurzovej.³⁾ A tu, pri vyložení posledne spomenutého druhu pojmu hodnoty prichádza k jeho významnej teórii, ktorú nemeckí autori nazývajú »Savigni's Kurswerttheorie.«⁴⁾

Pod pojmom »courswert« rozumie C. F. Savigni hodnotu peňazí, ktorú im pripisuje všeobecná mienka ľudu (historická škola).⁵⁾ Táto nie je viazaná hranicami určitého štátu, môže

¹⁾ Diese Macht erscheint zunächst als ein Manigfaltiges ein Verschiedenartiges, sie lässt sich aber auch auffassen als ein Gleichartiges und als reine Quantität, die dann den abstrakten Begriff des Vermögens überhaupt darstellt. Diese künstliche Behandlung des Vermögens wird begründet und bewirkt durch das Geld als allgemeinen Wertmesser, welches dabei in doppelten Funktion erscheint (§ 40 str. 405).

²⁾ § 40 str. 413.

³⁾ Tamitež, § 41 str. 423.

⁴⁾ Karl Helfferich: Das Geld 403 str.

⁵⁾ Savigni § 41 str. 432.

byť preto podľa územia rozličná a je ďalej stálej premene podrobená. Podkladom tejto kurzovej hodnoty je hodnota drahého kovu, zlata alebo striebra — podľa toho, či ide o menu zlatú alebo striebornú — ktorá sa mu pripisuje v určitej oblasti a v určitom čase. Kurzová hodnota papierových peňazí potom znamená podľa Savignio učenia množstvo zlata alebo striebra, ktoré možno kúpiť na určitom mieste v určitom čase za určité množstvo papierových peňazí. Rieši potom problém pri posudzovaní významu všetkých týchto troch kategórií hodnoty peňazí ako nasleduje: Nominálna hodnota nemôže prísť v úvahu pri zistení miery peňažného plnenia preto, lebo vraj pri určení nominálnej hodnoty peňazí štátom nemá štát nikdy v úmysle určovať výšku protiplnenia imperatívne a teda vylúčením autonómnej vôle kontrahentov a to ani pri zavedení tzv. núteného kurzu, ktorý sa vzťahuje beztak len na existujúce už pohľadávky. A ďalej ani preto nie, lebo autorita a moc štátu mimo hranice jeho územia nesiahá a pritom je ešte táto autorita i na samotnom území štátu v otázkach peňažných fakticky obmedzená tým, že papierovým peniazom môže síce štát priznať hodnotu akúkoľvek, i dvoj- alebo i viacnásobnú, ale keď raz verejná mienka túto ich hodnotu neuznáva, bude to mať za následok zas len, že cena tovaru a mzdy sa na dvoj- alebo i viacnásobné zvýši. A potom majiteľ centu obilia, ktorý predtým predal za jednu hrivňu, bude za ten istý cent obilia požadovať 2 hrivne. Podľa názoru Savignio toto mu ani zakázať nemožno, lebo je právom vlastníka kúpu uzavrieť alebo neuzavrieť, pri čom spomína ako pozoruhodnú výnimku vrchnostensky stanovené ceny potravín (le maximum) francúzskej revolúcie, k čomu poznamenáva, že prenikavé výsledky sa ani tu nedocielily, i vzdor ťažkým sankciám trestným. Kovová hodnota peňazí vraj tiež nemôže prísť v úvahu, lebo — a to je pre toto naše pojednávanie významné — môžu byť popri kovových peniazoch i papierové peniaze v obehú a následkom toho otázka táto by nemohla byť riešená s hľadiska všeobecnej zásady, platnej pre peniaze každeho druhu. »Denn ein besonders häufiger und wichtiger Fall besteht gerade darin, dass eine Metallschuld in Papiergeld getilgt werden soll, oder umgekehrt.«⁶⁾ Preto konštatuje, že v tomto smere nemôže byť zpomedených troch iba hodnota kurzová smerodajná, podľa ktorej sa majú peňažné dlžoby plniť. Teda problém: ako plniť peňažné záväzky po nastalej zmene meny, bol by podľa učenia Savignio riešený.⁷⁾

⁶⁾ Savigni I. 453 str.

⁷⁾ Tamtiež 405 str.

Toto chápanie pojmu hodnoty peňazí zodpovedá plne duchu vtedajšej doby. Na tomto stanovisku a na pochope kurzovej hodnoty peňazí v tomto smysle sú vybudované príslušné ustanovenia o peniazoch a peňažných pohľadávkach významného kodifikačného diela onej doby, pruského Landrechtu (z r. 1794), ktoré riešia prípady »keď sa v peňažnom záväzku jedná o cudziu valutu, alebo o peniaze, ktoré boli dané mimo obeh, alebo konečne ktoré nedostať.«⁸⁾

Rakúsky Vzo (z r. 1811) nemá ustanovenia o zmene hodnoty peňazí, nakoľko boli tu už ustanovenia cisárskeho patentu z r. 1811, teda zo súčasnej doby, ktoré mali svoje špeciálne predpisy ohľadne plnenia v papierových peniazoch, následkom čoho Vzo na tomto mieste len na ne poukazuje. Podľa tohto patentu mali papierové peniaze od r. 1811 nútený kurz a to pri platení dlžôb od r. 1799 vzniklých podľa osobitnej stupnice a od r. 1811 v plnej parite ku striebru, i keď od r. 1818 dostaly potom papierové peniaze zase disážio k striebru v pomere postupom času 100 : 250.⁹⁾

Chápanie Savignioho o pojme majetku a cez tento o podstate peňazí opiera sa teda o ich funkciu ako všeobecného merítka hodnoty,¹⁰⁾ pri čom im pripisuje jednu vyššiu funkciu: že totiž peniaze túto nimi meranú hodnotu sami v sebe obsahujú a následkom toho hodnotu všetkých iných možných majetkových súčiastok reprezentujú.¹¹⁾ Toto jeho učenie, podľa ktorého sa pri plnení vráti na hodnotu to isté čo sa dalo, zamlúva sa iste pre spravodlivé riešenie žiadúcej parity peňažného plnenia a oplaty, menovite čo sa týka dlhodobých peňažných pohľadávok, kde riziko rozličného »ocenenia kúpnej sily peňazí« v čase vzniku a splatnosti najviac hrozí. Ale ako použiť Savignioho učenie na čiste papierovú valutu? Tu odpadá každá možnosť porovnania plnenia a oplaty na podklade spoločného menoviteľa striebra alebo zlata, ostáva pri takomto chápaní len možnosť: nájsť dajakú inú všeobecnú hodnotu peňazí bez ohľadu na ich morfickú podobu, v akej sa objavujú, ako bázu porovnávania. Čo za hodnota by to mohla byť? Kúpna sila? Rozumieme pod ňou množstvo statkov, ktoré možno za určitú sumu peňazí zaopatríť, kúpiť. A túto možno aj merať: indexom ži-

⁸⁾ Landrecht I. 11 § 792. Ak sa minca len v nominálnom označení zmenila, platí zásada nominality. Pre prípad zmeny v »číisle« (vo vnútornej hodnote, v zrne a váhe) ustanovuje L. R., že v tomto prípade má nastať plnenie v tej istej peňažnej sorte, avšak v počte podľa pomeru starého a nového čísla (zrna a váhy). Tieto ustanovenia však, vzťahujúce sa na mince a nie na papierové peniaze sú pre naše pojednanie bezvýznamné. Uvádzame ich pre jasnejšie pochopenie »Kurswerttheorie«.

⁹⁾ Frank: Közigazság törvénye Magyarhonban, I., 675 str. V Prusku bol zas nútený kurz papierových peňazí »navždy odstránený« zákonom z 5. marca 1813.

¹⁰⁾ Obligationsrecht I. 405.

¹¹⁾ Tamtiež.

votných potrieb alebo indexom veľkoobchodným. Ale ani táto hodnota peňazí nie je fixným bodom pre hodnotenie plnenia a oplaty. Knapp a Bendixen popierajú, že by mohli mať peniaze takúto hodnotu, keďže kúpna sila je cenou, ktorá je výslednicou v ý r o b n ý c h faktorov, dopytu a ponuky v určitom čase.

Že kúpna sila peňazí, čiže cena najdôležitejších životných potrieb v určitom čase, nemôže byť podkladom určenia hodnoty protiplnenia (oplaty), ktorá sa má stať neskoršie, je evidentné. Kúpna sila peňazí je totiž výslednicou komponentov nie len so stránky peňazí (financovania), ale i so stránky tovaru (výroby, distribúcie a spotreby). Je síce mysliteľný taký platobný systém, že sa oplata riadi podľa množstva tovaru, ktoré bolo možno dostať za určité peniaze v čase plnenia tak, že výška oplaty má byť týmto množstvom tovaru určená. Veď tu nejde o iné, ako klauzulu hodnoty tovaru (zlata, striebra, uhlia, atď.), ktorú vymeniť možno bez pochyby, a ktorá je pri dlhodobých právnych pomeroch (árenda poľnohospodárskych alebo lesných statkov) vžitou formou stabilizácie pohľadávky. Tento spôsob stabilizácie však zovšeobecniť pre každú peňažnú obligáciu a pre jej splnenie, azda v smysle takom, ako to Savigni učí, — znamenalo by vystaviť inštitúciu peňazí ako platidla (generalissimu) na pospas k vôli druhoradým interesom kapitalistov, dávajúcich svoje prebytky výrobe k použitiu na dlhšiu, alebo dlhú dobu. Táto funkcia peňazí ako meradla hodnoty je druhoradá a ustupuje pred funkciou ako platidla. Možno to povedať i takto: funkcia peňazí ako platidla vyvlastnila časom ich funkciu ako meradla hodnoty.

Nikto nepredá, nezamení hodnotné veci za bezcenné alebo za veci pochybnej hodnoty. Pri predaji (zámene oproti peniazom) je preto bezpodmienečne potrebné, aby hodnota predávanej veci mohla sa prirovnávať k hodnote kúpnej ceny (k peniazom); veď ináč by ku spravodlivej výmene tovarov a zásluh v spoločenskom hospodárstve ani dôjsť nemohlo. Podľa toho teda peniaze musia mať hodnotu.

Peniaze môžu mať síce svoju hodnotu ako peňažné kusy, napr. mince, ale nemusia ju mať (papierové). Správnejšie a precízne povedané: hodnota nie je podstatnou známkou pojmu peňazí. Takto F. G. Knapp a Fr. Bendixen a ich stúpenci. Predpoklady kúpy-predaja totiž nie sú tie isté ako predpoklady zámeny. Aspoň s psychologického hľadiska nie; a toto je smerodajné.¹²⁾ Pri zámene porovnávajú sa totiž úžitkové hodnoty dvoch vecí, ktoré sa vymeňujú; len ak má vec, ktorú hľadám, väčšiu úžitkovú hodnotu pre mňa ako vec, ktorú núkam, budem ochotný zamieňať a nikdy nedám niečo cen-

¹²⁾ Karl Elster: Die Seele des Geldes, 24 a nasl. str.

ného za menej cenné. Toto je psychologia zamieňajúcich (čarujúcich).

Smýšľanie kupujúceho (predávajúceho) je však celkom iné než zameňujúceho. Aj kupujúci hodnotí, pravda, vec, ktorú hľadá, aj on porovnáva úžitkovú hodnotu hľadaného statku, ale nie s hodnotou množstva núkaných peňazí, ale — a v tom je zásadný rozdiel — s úžitkovou hodnotou všetkých ostatných statkov, ktoré by za tú istú obeť mohol obsiahnuť, uvažuje teda, či by azda hľadaný statok aj za menšiu obeť nemohol nadobudnúť. Nehodnotí nikdy hodnotu peňazí (cenu), čiže hodnotu, ktorú núka, ako je to pri zámeny, i keby sa na prvý pohľad zdalo, že kúpa (predaj) sa od zámeny ničím nelíši, veď, pravda, i tu ide o »do ut des«, predsa len kúpa (predaj) nie je zámenou a peňažné hospodárstvo nie je hospodárstvom zámenným. Lebo cena nie je hodnotou núkaných (hľadaných) peňazí. Skrátka shrňujúc: psychologia kúpy (predaja) pozostáva iba z jednostranného hodnotenia, t. j. z hodnotenia len hľadaného (poťažne núkaného) tovaru (statku) k hodnote ostatných statkov, ktoré za tú istú cenu (množstvo peňazí) možno dostať, kdežto psychologia čarujúceho vykazuje hodnotenie bilaterálne: hodnotenie statku tak hľadaného ako a j núkaného.

Pri kúpe totiž sa núka (a pri predaji hľadá) stále a vždy len jedno a to isté: peniaze. A peniaze zase sú všeobecným platidlom, generalissimom, o ktorom sme už uviedli, že za ne možno každý tovar zameniť (predať) a opačne, určitú sumu peňazí za určitý statok, tovar (kúpiť).¹³⁾ Pomocou peňazí možno teda takto priviesť každý tovar na spoločného menovateľa, na cenu, čiže na zámennú hodnotu v peniazoch vyjadrenú.

Tým samozrejme nie je povedané, že by sa peniaze (mince) vzhľadom na ich kovovú hodnotu hodnotiť nemohli; ale ako predmet hodnotenia prestávajú byť peniazmi a kúpa (predaj) pri takomto hodnotení zas prestáva byť kúpou (predajom), je v podstate zámenou.

Jasne sa ukazuje správnosť tejto teoretickej úvahy v mimoriadnych hospodárskych pomeroch, kedy sa ceny tovaru stále a nepravidelne pohybujú a keď sa cenová parita stále mení. Pri takýchto okolnostiach iste nikto nebude prirovnávať hodnotu svojho domu k sume peňazí, ktorá sa mu zaň núka, ale hodnotiť bude takto: potrebujem peniaze k nákupe výbavy pre svoju dcéru, ktorá výbava ma bude stáť Ks 100.000. Ak svoj dom hodnotím dvakrát tak vysoko ako hodnotu výbavy (lebo takto som ho hodnotil už aj v normálnych časoch pri ustálenej hladine cenovej), budem zaň žiadať Ks 200.000, lebo len takto dostanem dvakrát toľko, ako dávam

¹³⁾ Autor, PO r. XXVI str. 219.

podľa svojho hodnotenia. Je to dôsledok hospodárskeho zákona kapilarity cien, ktoré medzi sebou závidia, ale pritom udržuju medzi sebou stálu paritu a tvoria takto vždy jednotnú hladinu.

Otázka teda, či predmet, za ktorý nadobúdam iný predmet je peniazom alebo nie, je otázkou psychológie. Je totižto peniazom vtedy, keď sa nedáva a neberie vzhľadom na svoju hodnotu, ale vzhľadom na možnosť dostať zaň akýkoľvek iný statok (funkcionálna hodnota peňazí).¹⁴⁾ Keď predávam svojho koňa za zlaté dukáty len preto, aby som sa dostal ku zlatu, z ktorého chcem dať zhotoviť náramník, vlastne nepredávam, ale čarujem.

Hodnota teda k podstatným známkam pojmu peňazí nepatri. Čo však hodnotu nemá, nemôže byť meradlom hodnoty. Dĺžku meriam dĺžkou, váhu váhou a hodnotu hodnotou. Je preto paradoxom, keď hovoríme o peniazoch ako o meradlu hodnoty. Tento paradoxon ostáva síce zahalený, ale len kým sa na hospodársky svet dívame s hľadiska statického a odhalí sa, len čo sa začneme naň dívať s hľadiska dynamického.

Ale v každodennom živote predsa len meráme hodnotu statkov a úkonov peniazmi. Ten kôň stojí 6.000 Ks, služke dávam mesačne Ks 300 a pod. Nikto nemôže predsa tvrdiť, že hodnota koňa, služobných úkonov nie je určená, meraná peniazmi. Táto funkcia peňazí ako meradla hodnoty je však len pri výmene statkov (služieb) za hotové peniaze bezvadná a spoľahlivá, kým sa plnenie a oplata v tých istých pomeroch hospodárskych čísiel prevádzajú, — zlyhá však, akonáhle ide o úkony úverné, kde sa plnenie a oplata nedejú súčasne, z ruky do ruky, ale pri zmenenej hladine cenovej. Je to síce vžitý spôsob hodnotenia, ktorý z dôvodov veľmi dôležitých snaží sa udržať a upevniť každé spoločenstvo, každý štát v okruhu svojho národného hospodárstva svojím postojom a cestou svojich orgánov, lebo len ten štát plati za usporiadaný, ktorý má »pevnú valutu«, odzrkadľujúcu sa v »pevných cenách«. Ale podarí sa to len na dohľadnú, viacej-menej dlhú dobu.

Dejiny nás totiž učia, že sa parita peňazí k hodnote statkov, ktoré za ne možno kúpiť, postupom času stále mení, a to v neprospech peňazí. V dobe rozpadnutia rímskej ríše bol napr. panujúci druh peňazí denár. Pod takýmto názvom však boli razené mince čím diaľ tým menšieho strieborného obsahu, takže na koniec ich mincové jednotky technicky ani nebolo možno raziť. Razily sa preto vo Firenzi 12 denárové, v Benátkach 24 a 26 denárové mince. Pre ich neobvyklú veľkosť dostali potom názov »Grossoni«, čili »groše«, Groschen

¹⁴⁾ Autor, PO r. XXVI str. 221.

(Dicke Pfenige), ktoré názvy časom zas len menšiu a menšiu peňažnú jednotku znamenali, takže groše v XIX. storočí sú už zase len »Scheidegeld«, čiže drobné peniaze.¹⁵⁾ Niečo podobného sme prezili v posledných desaťročiach, keď prv rakúsko-uhorské jednohalierniky, pozdejšie i československé dvojhalierniky a ešte pozdejšie päťhalierniky pre ich nepatrnú »kúpnu cenu« z obehu zmizly. Najnovšie idú sa razíť dvojkorunové kusy slovenských mincí. Čiže vývin vykazuje stály pokles »kúpnej ceny« peňažnej jednotky. A tento zjav ukazuje priam na pravidlo. V nepokojných časoch je tento vývin ešte rýchlejší a oveľa nepravidelnejší. Pri takýchto okolnostiach teda o meradlu hodnoty ako o podstatnej vlastnosti peňazí nemôže byť reč.

V jednom prípade, súdenom v roku 1928 Najvyšším súdom československým v Brne, dôvodí sa výslovne, že »v dobe vojnovéj a povojnovéj (po roku 1914) nastaly také netušené zmeny valútárne a tým také premeny v hodnote statkov (nemovitosti), ktoré pri uzavretí smluvy nemohly byť nikým predpokladané a ktoré maly za následok, že z ákladňa, s ktorou strany svojho času počítaly, zmizla«.¹⁶⁾ S podobnými prípadmi stretávame sa v zahraničnej judikatúre, najmä v Nemecku, v Maďarsku a tiež inde veľmi často; úvaha o nich patrí už do ďalšej stati úvah o peňažných obligáciách (valorizácia).

Už i v dávnejších časoch sa takéto hodnotové presuny »v kúpnej sile« peňazí pokúsily eliminovať legislatívnou cestou. Tak napr. r. 1421 vo Francúzsku nariadil kráľ Karol IV., že každá peňažná obligácia má byť podľa kurzu zlata, poťažne striebra, platného v deň jej vzniku splatená (por. Kurswerttheorie). Ale len krátku dobu malo platnosť toto kráľovské nariadenie. Podľa nariadenia Henricha III. z r. 1577 bolo zasa zakázané stipulovať peňažné obligácie v nominálnej hodnote a povinné bolo počítanie v hodnote podľa váhy jemného zlata (»écu«). Toto nariadenie bolo vo Francúzsku len do r. 1602 v platnosti. Aj po svetovej vojne v rokoch 1923 až 1924 sledovala súdna prax v Nemecku a Maďarsku, síce len prechodne, zásadu, že sa peňažné obligácie stanovené v markách, poťažne v korunách majú plniť podľa hodnoty zlata, ktorú maly v čase kontrahovania. Podobný systém počínania chystali v Maďarsku v r. 1932 tzv. nariadením o zlatých pengő (aranypengőrendelet, č. 410/1932 M. E.). Po zlyhaní funkcie papierových peňazí hľadalo sa tu zrejme východisko tam, odkiaľ valuta papierová vyrástla, t. j. v nazeraní na peniaze s hľadiska valuty drahého kovu, resp. s hľadiska Savignioho kurzovej hodnoty peňazí.

Ak totiž peniaze majú hodnotu ako podstatný (nepostrá-

¹⁵⁾ Bátor cit. dielo: 4 a nasl. s'r.

¹⁶⁾ Vážný č. 7684.

dateľný) znak ich pojmu, môžu ju mať v dnešnom modernom hospodárskom živote, pri tak prenikavom obrate peňažnom len jednu jedinu: funkcionálnu, ktorá sa zakladá na ich všeobecnej platobnej funkcii a ktorá derivuje z ich univerzálnej hodnoty zámennej, spočívajúcej na ich absolutnej zastupiteľnosti.¹⁷⁾ V každodennom živote určuje sa výška peňažnej pohľadávky počtom peňazí (peňažných jednotiek) a síce tých peňazí, ktorými predvídane alebo pravidelne solucia nastane. Samozrejme môže byť reč len o kurantných peniazoch, ktoré v obchodnom živote je každý povinný prijať za plnohodnotné. Toto je dnešná moderná forma stipulácie výšky peňažných obligácií, a to tak pri krátkodobých ako aj dlhodobých, plynúca z pravej podstaty funkcie peňazí.

V normálnych časoch kontrahujú sa peňažné obligácie v presvedčení, že za vykonané plnenie dostane sa plnohodnotná oplata, lebo cenová hladina zdá sa byť stabilnou. V dobách mimoriadnych, obyčajne po prekonaných finančných krízach je zas pochopiteľné, že sa smluvné stránky snažia pre svoje — najmä dlhodobé pohľadávky, ktoré považujú za svoje úspory, kapitál, majetok, ako napr. zo životných poisťiek, z dlhodobých požičiek investičných, atď., u medzištátnych požičiek a pod., zaistiť paritu hodnoty plnenia a oplaty (stabilizácia). Deje sa to dvojakým spôsobom, a to buď vymienením určitého druhu peňazí za predmet plnenia, ku ktorému majú stránky väčšiu dôveru, alebo tak, že sa hospodársky osud pohľadávky urobí neodvislým od zásahu štátu na peniaze tým, že sa hodnota plnenia viaže k hodnote iného statku »na stabilnejšiu hodnotu« alebo k ideálnej hodnote a nie k peniazom. Podľa toho bývajú stabilizované peňažné pohľadávky buď:

A) určením uzavretého druhu (poddruhu) peňazí za predmet plnenia. Deje sa takto buď¹⁸⁾

a) vymienením klauzuly peňažnej jednotky (efektívny valutový záväzok, klauzula zlatej mince), alebo

b) klauzulou hodnoty valuty, čiže kontrahovaním obyčajného valutového záväzku; alebo

B) odkázaním

a) na hodnotu dajakého statku alebo

b) na hodnotu ideálnu; podľa toho môže to byť zase:

a) klauzula hodnoty tovaru (zlata, obilia, uhlia atď.), alebo

b) klauzula účtovnej hodnoty (hodnoty peňažnej jednotky, hodnoty mince) a klauzula indexová.

¹⁷⁾ Por. Autor, PO r. XXVI str. 222.

¹⁸⁾ Terminologia zväčša podľa diela prof. Lubyho »Peňažné pohľadávky«.

Ad A/a: Stabilizácia určením uzavretého druhu peňazí za predmet plnenia. V širokom kruhu druhov peňazí, akožto generalissimu, tvoria jednotlivé uzavreté druhy peňazí, podľa rozmanitých menových systémov a tiež v rámci týchto, rozmanité tvary (zlaté, a strieborné marky a franky atď.) Dôvody, ktoré vedú ku kontrahovaniu takéhoto uzavretého druhového dlhu, môžu byť síce najrozmanitejšie, môže mať veriteľ napr. osobitnú potrebu práve tohto druhu obeživa (ďukáty pre krstné dieťa; kupuje z cudziny za cudziu valutu a pod.), ale robieva sa takto často aj z čiste stabilizačných príčin. Obyčajne kontrahovaním pohľadávky hodnoty cudzej valuty, čiže kontrahovaním obyčajnej valutovej pohľadávky, ale aj kontrahovaním valutovej pohľadávky in efektu alebo klauzuly zlatej mince.

Prípád stabilizácie stipulovaním efektívneho valutového záväzku je zriedkavejší a to z toho dôvodu, že pri normálnych pomeroch intervalutálnych vyjde veriteľ práve v dôsledku predpisu normy extinktívneho prepočítania (§ 326 ods. 2 Obch. z.)¹⁹⁾ na ten istý výsledok hospodársky (ak že len nepotrebuje efektívnu valutu), a v mimoriadnych dobách zase dodanie cudzej valuty in efektu býva beztak znemožnené, čím potom aj klauzula »in efektu« zanikne a ostane len obyčajný valutový záväzok, splatný v kurantných peniazoch domácich podľa kurzu miesta a doby faktického platenia. Vymienením takejto klauzuly nestipuluje sa totiž žiaden »druhový záväzok« v pravom slova smysle, kde by azda zmiznutím vymieneného druhu zmizol i samotný záväzok z dôvodu znemožnenia plnenia ako pri záväzkoch nepeňažných. Toto je charakterizujúca známka peňažných záväzkov a teda i peňažného záväzku s klauzulou peňažnej jednotky. Znemožnením plnenia vymieneným spôsobom ostáva z kvalifikovaného dlhu obyčajný peňažný dlh nekvalifikovaný.²⁰⁾

Prípád stipulovania klauzuly zlatej mince býval častejší dávnejšie, pred zavedením čistých papierových valút, kedy vedľa papierových boly v obehu (kurantné) aj peniaze zlaté alebo strieborné. Až do začiatku XIX. storočia bolo na poli peňažnej teórie panujúcim chápanie metalistické. Chaotické pomery menové stredovekej Európy priam determinovaly toto metalistické nazeranie. Otázká ako, v akých peniazoch (minciach) má byť zaplatená peňažná pohľadávka, ako sme vyš uvedli, bola problémom, ktorý bol príčinou častých rozporov. Zapríčinily to časté zhoršovania (zľahčovania) mincí, páchané panovníkmi a menová roztrieštenosť po celej Európe mala v zápätí stály dovoz a vývoz cudzích a domácich mincí. Pri takomto stave vecí sa potom obsah plnenia

¹⁹⁾ Por. Autor, PO r. XXVI str. 220.

²⁰⁾ Por. tamtiež.

peňažných obligácií ozaj nedal ani ináč určiť ako meraním (vážením) kvalitných mincí »penzatoristicky« (Knapp) pri vzniku ako i pri zániku (pri platení) dlžoby, aby mohol byť takto ten istý kov v tej istej kvantite vrátený.²¹⁾ Nemecká prax ešte v XIX. storočí posudzovala metalisticky peňažné pohľadávky, ktoré pochádzaly z tejto staršej doby. Nussbaum spomína²²⁾ jedno rozhodnutie hlavného odvolacieho súdu v Kasselu vo veci určitých štipendií, venovaných niektorými nemeckými mestami ešte v XVI. storočí univerzite v Marburgu v strieborných zlatkách. Žalujúca univerzita nespokojila sa vzhľadom na medzičasom nastalú zmenu v mene prisúdením pohľadávky v kurantných, ale menej hodnotných minciach, dožadujúc sa platenia v minciach v kvalite a kvantite kovu, ako boli venované štipendia.

Menový systém dnešnej modernej doby svetového peňažného hospodárstva je však nominalizmus (numeralizmus) a nie metalizmus (valorizmus). Ba čo viac, kontraktuálne vymienenie tzv. klauzuly zlatej (alebo striebornej) mince je dnes už nepoužiteľné jednak, lebo mince z drahého kovu sa dnes už v obehú nenachádzajú, jednak ale i preto, lebo nemožnosť plnenia »in efektu« v minciach, ako sa na to v predošlej časti tohto nášho pojednania poukázalo,²³⁾ má v zápätí odpadnutie tejto klauzuly ako vedľajšieho ujednania. Ostáva potom iba záväzok peňažný bez tejto klauzuly (obecný). Klauzula s t r i e b o r n e j mince je prežitá následkom rapidného klesania ceny striebra, ktoré trvá od začiatku sedemdesiatych rokov minulého storočia.

Klauzula kovovej peňažnej jednotky (zlatej, striebornej mince) bola vyjadrovaná výrazmi: »v zlatej minci«, »in klingender Münze«, »in Gold deutscher Reichswährung« a pod. Lenže po zavedení núteného kurzu papierových peňazí nastala pochybnosť, či sa pri týchto a podobných klauzulách úmysel kontrahentov vzťahoval pôvodne na stabilizáciu, alebo či sa jedná iba o presné označenie valuty, ktorá bola v dobe kontrahovania beztak zlatou (striebornou). Výrazy: »sto zlatých korún rakúsko-uhorskej meny«, alebo »sto zlatých mariek« boli v tej dobe, kedy sa kontrahovalo, bežné. Ale boli aj zlaté »rakúsko-uhorské koruny« a zlaté marky rovnocenné s rakúsko-uhorskými korunami, resp. markami papierovými, takže nemožno dnes ani predpokladať, že by svojho času pri použití týchto výrazov šlo o stabilizačnú tendenciu. Bolo a je teda vecou výkladu konkrétneho právneho úkonu zistiť, o čo vlastne ide. U pozemnoknižne zaistených pohľadávok takéhoto druhu vyznela napr. interpretácia nemeckej judikatúry v tom smysle, že sa tu nemôže jednať o

²¹⁾ Nussbaum: 64.

²²⁾ Nussbaum: 119.

²³⁾ PO r. XXVI. str. 225.

klauzulu stabilizačnú, ale len o presnejšie a bližšie označenie meny, lebo nemecký pozemnoknižný poriadok pripúšťa intabuláciu len na peňažné sumy a intabulované klauzuly stabilizačné by robily takto celý vklad zmätočným. Preto sa uznávalo, že takýto vklad stal sa v kurantných sv. č. bežných peniazoch bez akejkoľvek klauzuly, čiže, že ide tu len o presnejšie označenie peňazí v dobe kontrahovania bežných.²⁴⁾

Ad A/b: Klauzula hodnoty valuty, t. j. kontrahovanie peňažného záväzku v cudzej mene býva veľmi často užívaným spôsobom stabilizačným. Osud hodnoty predmetu plnenia viaže sa k osudu valút, ktoré považujú smluvné stránky za stabilné (sv. č. dolárov, švajč. frankov atď.). Samotná solúcia nastáva pri týchto klauzulách v domácej mene v kurze podľa dňa a miesta faktického platenia.²⁵⁾

Tu treba poznamenať, že vymienenie plnenia v určitom druhu peňazí pri výslovnom vyhradení, že plnenie nemôže nastať inými peniazmi ako druhu vymieneného, nezakladá ozajstnú peňažnú pohľadávku. Takáto pohľadávka je len podľa mena peňažnou, nakoľko predmet sú v nej de facto síce peniaze, ale tieto tu nemajú svoju špecifickú funkciu, nie sú tu vo funkcii »generalissimu«, čo je predsa podstatným znakom pojmu peňazí. Znemožnením plnenia vo vymienenom takomto druhu tu celá pohľadávka zaniká, ako v prípade znemožnenia plnenia u inej akejkoľvek (vecnej) pohľadávky druhovej.

Podobne a z tých istých príčin nie je peňažnou pohľadávkou, keď sa odovzdávajú peniaze individuálne určené, napr. v uzavretej obálke, alebo peniaze s povinnosťou, aby boli »in natura« (tá istá séria a tie isté čísla) vrátené.

B/a: Klauzula hodnoty tovaru. Určovateľom výšky plnenia je u tejto klauzuly hodnota určitého tovaru (statku), zlata, obilia, uhlia atď. — plnenie samotné stane sa v kurantných peniazoch podľa hodnoty určovateľa v čase a mieste faktického plnenia. Sú to veľmi obvyklé klauzuly stabilizačné. Avšak ani samotná zlatá klauzula (klauzula hodnoty zlata) nezaručuje dokonalú stabilitu peňažného záväzku, nakoľko nemožno vylúčiť kolísanie ceny ani u zlata.

Klauzula hodnoty tovaru je prakticky najvhodnejším spôsobom stabilizácie peňažných záväzkov, lebo pripúšťa možnosť prispôsobenia sa individuálnym potrebám kontrahentov a ich hospodárskemu postaveniu. Nie preto sa uzavieralo za svetovej vojny napr. plnenie nájomného z budov v hodnote staviva a murárskych miezd, ako by azda tieto statky boli hodnotove obzvlášť stabilnými, ale preto, lebo pre hospodársku základňu obligácie zaisťovali relatívne stabilné podkla-

²⁴⁾ Bátor, cit. dielo 333 str.

²⁵⁾ Por. Autor, PO r. 1943 str. 227.

dy.²⁶⁾ Ten istý cieľ sledujú ešte i dnes veľmi obvyklé klauzuly hodnoty obilia alebo dreva pri kontrahovaní árendy hospodárskych a lesných statkov. Nussbaum spomína jeden prípad, najvyšším súdom rakúskym rozsúdený, kde súkromný učiteľ reči určil si svoj honorár podľa každodobej hodnoty skvyv chelba.²⁷⁾

Savigni považuje túto klauzulu hodnoty drahého kovu (zlata, striebra) za integrálnu, podstatnú a prirodzenú súčiastku každej peňažnej obligácie i bez kontraktálneho vymienenia, predpokladajúc tento úmysel kontrahentov v čase vzniku pohľadávky peňažnej za samozrejmy. Pri dnešnom nazeraní na podstatu peňazí ako všeobecného platidla, kedy sa im nepriznáva pražiadna funkcia ako meradla hodnoty, je učenie Savigniho neopodstatnené.

Často sa stane, že vedľajšie ustanovenia smluvy podobného smyslu — či už následkom nešikovnej štylizácie, alebo len zo zlej obyčaje, používajú nesprávne určité vžitú zvraty, obsahujú len zdanlivo stabilizačnú doložku. Napr. keď je árendovné stanovené takto: »1 q pšenice za každý hektár, po Ks 280.« Ide zrejme o pleonazmus a mohlo sa to isté vyjadriť kratšie i takto: »pachtovné činí Ks 280 za každý hektár.«²⁸⁾

B/b: U klauzuly účtovnej hodnoty je in obligacione hodnota množstva drahého kovu, obsiahnutého v určitej ešte obežnej alebo z obehu už vyňatej minci (dukátu, zlatého dvadsaťkorunáka atď.), in solutione sú však zas len kurantné peniaze (obeživo). K tomuto spôsobu stabilizácie došlo v časoch menového zmätku stredovekej Európy, ktorým pre svojich času platné metalistické nazeranie charakteristickým, ale aj dôsledným spôsobom sa siahlo po kovovej základnej váhe mince ako po jedinom možnom východisku z vtedajších chaotických pomerov. Všeobecne známy bol spôsob stabilizácie tohto druhu aj v stredoveku nazvaný »scutus marcharum«. Plnenie takto určených peňažných dlhov nastalo penžatoristicky,²⁹⁾ t. j. platením mincami, lenže podľa ich kovového obsahu a váhy (vážením).

Podľa ustanovenia čl. 262 versailskej mierovej smluvy mali byť záväzky Nemecka v zlatých markách a podľa čl. 186 mierovej smluvy trianonskej záväzky Maďarska (podľa čl. 203 smluvy Saint-Germaineu Laye záväzky Rakúska) v zlatých korunách plnené, pričom platilo pre uvedené markykoruny zrno a váha podľa predpisov platných dňa 1 januára roku 1914. Čo do pojmu rakúsko-uhorských korún treba vedieť, že podľa § 3 ods. 2 zák. čl. XII/1892 vypadlo na 1 kg rýdzeho zlata 3280 korún, čiže jedna papierová rakúsko-uhor-

²⁶⁾ Luby: Peňažné pohľadávky 154 str.

²⁷⁾ Cit. dielo, 147 str.

²⁸⁾ Bátor: 125 str.

²⁹⁾ Knapp: 111 str.

ská koruna, pretože mena rokúsko-uhorská nebola nikdy fakticky zlatá — rovnala sa 30.48 miligramu zlata.³⁰⁾

Typ takéhoto spôsobu stabilizácie klauzulou hodnoty peňažnej jednotky bol v povojnovom Nemecku tzv. Dollargoldmark, ktorý sa rovnal hodnote zrna 5/21 USA dolárom. Ďalšia klauzula hodnoty peňažnej jednotky bol v Nemecku »Feingoldmark«, ktorý zodpovedal hodnote 1/2790 kg rýdzeho zlata. V Maďarsku používaná bola tzv. »zlatá koruna« a to menovite v zák. ustanoveniach o požitkoch verejných zamestnancov a verejných dodávkach a činžiach (zák. čl. IV/1924). Takáto zlatá koruna rovnala sa 1/5 kurzu dolára, pričom predpísané kurzy ustanovovalo od času na čas maďarské ministerstvo financií. Platilo sa v kurantnom obežive. Naposledy obnášala jedna zlatá maďarská koruna 14.500 papierových korún. Dnes je v Maďarsku takouto ideálnou početnou peňažnou hodnotou tzv. »zlaté pengő«.³¹⁾ Maďarská národná banka mala by ustalať so dňa na deň kurz tohto »zlatého pengő« v obežive kurantných papierových pengő. Nedeje sa tak podnes; pre budúce časy znamená to len akýsi program a pre minulé peňažné pohľadávky akýsi prísľub valorizačný dnes už pochybnej ceny, nakoľko veriteľ z takýchto minulých pohľadávok oprávnený, môže sa s dlžníkom priateľsky dohodnúť o valorizácii, alebo môže núkané plnenie odmietnuť, odložiť na dobu, kedy sa valorizácia i prakticky bude prevádzať.

V bývalej Československej republike boli klauzuly hodnoty zlatej koruny čsl. dosť časté. Preto, keď zákonom č. 25/1934 Sb. z. a n. bola prvá devalvácia prevedená a pomer Kč k zlatu pevne určený rovnicou 1 Kč rovná sa 37.15 mg zlata, bolo výslovne ustanovené, že vo všetkých právnych pomeroch, ktoré rátajú s peňažnou jednotkou Kč, nahradzuje nová relácia doterajšiu menovú jednotku v pomere jedna ku jednej. Mienilo sa tým predísť tomu, aby sa veriteľ domáhal platenia jednej Kč v pomere k zlatu podľa staršej relácie 44.58 mg zlata.³²⁾ Pri všeobecne uznávanej zásade nominality bola síce táto obava bezzákladná, ale napr. pre prípad vymienenia klauzuly hodnoty československej koruny akožto hodnoty účtovnej by bol mohol vzniknúť spor o tom, ktorá hodnota čsl. koruny má byť určovateľom výšky pohľadávky. Pred rokom 1934 alebo po tomto roku? Podľa správneho ná-

³⁰⁾ Podľa § 3 vl. nar. č. 44/1939 Sl. z. hodnota slovenskej koruny rovná sa 31.21 miligramom rýdzeho zlata a Slovenská národná banka kúpuje a predáva — podľa tohto vládneho nariadenia — zlato za túto cenu. Rovnica táto naväzuje na rovnicu česko-slovenskej koruny po konečnej jej úprave, prevedenej zák. č. 166/1929, 15/1930, 119/1931, 25/1934, 262/1936, a 263/1936 Sb. z. a n.

³¹⁾ Nariadenie č. 4560/1931 a 4600/1931 M. E.

³²⁾ Rouček-Sedláček: Komentár k čsl. obecnému zák. občanskému, 541 str.

zoru pri vymienení takejto klauzuly ide len o určenie množstva drahého kovu v takejto jednotke obsiahnutého a sice poukazom na zákon, ktorý predpisuje zrno a váhu a preto na takúto klauzulu nemôže mať vplyv devalvácia práve tak, ako nemohla mať žiaden vplyv na určenie množstva zlata-striebra ako výšky plnenia iným spôsobom. V tomto smysle sa vyvinula i prax Najvyššieho súdu čl. v Brne.³³⁾

Klauzula indexová je len osobitným poddruhom doložky hodnoty tovaru, v podstate je to špecifický priemer cien najhlavnejších životných potrieb. Pre uhájenie záujmov veriteľa hodia sa tieto klauzuly veľmi dobre; bývaly užívané v smluvách pracovných, poisťovacích, dodacích a pod., sú však vysoko nebezpečné pre zámary štátu udržiavať pevnú paritu cien.³⁴⁾

Stabilizácia peňažných pohľadávok býva zjavom nedôvery v domácu menu a v jej pevnosť a preto o ich právnej prípustnosti sa často pochybovalo. Vychádzalo sa pri tomto zamietavom stanovisku z tzv. zásady legality. Ustanovenia menových systémov vyhlasujú totiž, a to ešte k tomu vždy v imperatívnej dikcii, že peniaze určitého druhu (kurantné) majú byť ako zákonné platidlo každým prijímané a nesmú byť nikým odmietané. Táto zásada však neustanovuje principiálny zákaz, že by sa nesmely peňažné obligácie na plnenie iných peňazí (drobné, zlaté alebo cudzozemské) kontrahovať a nevylučuje ani spôsob určenia výšky peňažnej pohľadávky vo forme klauzuly stabilizačnej (klauzula tovaru, klauzula hodnoty peňažnej jednotky atď.).

Prípustnosť stabilizácie je dnes vo všeobecnosti uznávaná, keď i s časom na čas v rozličných právnych územiach bola z dôvodov verejného záujmu (ordre public) aj zakazovaná. Finačný patent rakúsky z 20. februára 1811 výslovne zakázal³⁵⁾ — zrejme tým cieľom, aby po prevedenej devalvácii čelilo sa eventuálnej reakcii hospodárskeho života —, aby peňažné pohľadávky mohli na inú menu znieť ako na ním zavedenú viedenskú (papierovú). Tento patent nemal však dlhý život; zrušený bol už za 5 rokov patentom zo dňa 16. apríla 1816. Novší je zákaz povojnového francúzskeho práva, kde sa — od zavedenia papierovej meny až do zavedenia zlatej, teda od r. 1914 do r. 1928 — považovalo kontrahovanie peňažného záväzku len v papierových frankoch za prípustné a každé ináč stipulované plnenie bolo zákonom konvertované v papierové franky pri kurze v čase kontrahovania (počasne podľa ceny tržnej). Ale hospodárske po-

³³⁾ Sb. n. s. 2983, 3227.

³⁴⁾ Kerschagl, cit. dielo 101 str.

³⁵⁾ »Jeden auf eine andere Art eingegangenen Kontrakt erklären wir für ungültig« (§ 9).

treby byly i tu silnejšie a razily si cestu samy. Začiatkom sa síce zákaz húževnate držal, po dvoch-troch rokoch už bola pripustená výnimka pri smluvách medzinárodných, pre import-export, čím bolo potom toto stanovisko, čiste in favorem domácej meny inaugurované, obmedzené na záväzky, vyplývajúce z domáceho hospodárskeho, obchodného a úverného života (réglements interieurs).³⁶⁾ Najnovšie Spojené štáty severoamerické vyniesly zákon zo dňa 5. júna 1933 »cieľom dosiahnutia jednotnej hodnoty mincí a bankoviek Spojených štátov« (Joint Resolution), ktorý vyslovuje, že hromadenie zlata a obchod so zlatom sa protiví verejným záujmom, že všetky platidlá štátu majú rovnakú kúpnu silu a preto ruší sa zpätným účinkom každá doložka peňažného záväzku, podľa ktorej by veriteľ mohol plnenie v zlate alebo len v určitých platidlách U. S. A. požadovať, alebo v sume, ktorá by bola podľa takýchto vymienených spôsobov určená.³⁷⁾ Podľa správneho názoru nemôže toto zák. ustanovenie na území mimo U. S. A. mať nijaký vplyv na klauzulu dolárovú, nakoľko právomoc ani legislatívny, ani súdnictva mimo hranice U. S. A. nesiahá. Týmto smerom išla i súdna prax maďarská.³⁸⁾

Novšia súdna prax považuje záväzky v cudzej valute za stabilizačné v tom prípade, ak z okolností možno súdiť, že ujednanie takéhoto záväzku stalo sa zrejme cieľom zaistenia záujmu veriteľa oproti eventuálnemu poklesu domácej meny. V tomto smysle vyznelo rozhodnutie Najvyššieho súdu v Brne Sb. n. s. 3505: »Ak zrejším účelom doložky bolo ustáliť klauzulou hodnotu smluvného plnenia (nájomného) proti zmenám, ktoré by v budúcnosti mohli nastať v hodnote tuzemskej menovej jednotky (proti jej znehodnoteniu a poklesu alebo jej zvýšeniu) a nie urobiť hodnotu plnenia závislou na akýchkoľvek zmenách pomeru tuzemskej menovej jednotky k doláru, pre plnenie (výšku) nájomného nemajú význam také zmeny v pomere oboch mien, ku ktorým došlo z dôvodov, ktoré nemajú svoj základ v hodnote tuzemskej menovej jednotky, ale v hodnote dolára.«³⁹⁾

Ďalší praktický význam by mala táto súdna prax v prípade, že by vymienená cudzia mena neočakávane a vo valnej miere poklesla: v takomto prípade by totiž samotná klauzula ostala bezpredmetnou (zmarenou) a nebola by vôbec povšimnutá. Týmto smerom sa vyvinula prax v Maďarsku. Veriteľ proti svojmu očakávaniu by bol takto poškodený a preto v

³⁶⁾ Bátor: 62 str.

³⁷⁾ Dr. Schneller György: A pénztartozások értékállandósági záradékai: 67 str.

³⁸⁾ Szladits: A magyar magánjog vázlat'a, V. vyd. 53 str.

³⁹⁾ Podobne Sb. n. s. 3684.

takomto prípade je oprávnený žiadať plnenie v peňažnej hodnote, akú malo v domácej mene v čase kontrahovania.⁴⁰⁾

Vládne nariadenie č. 44/1939 Sl. z. o Slovenskej národnej banke ustanovuje v § 2 ods. 3. že »cudzozemské platidlá nemožno v Slovenskom štáte použiť na platenie«. Aký má význam toto ustanovenie? Pod pojmom »platenia« rozumie sa plnenie podľa obsahu obligácie. Plnenie peňažného záväzku cudzozemskými platidlami predpokladá teda záväzok znejúci na cudzozemskú valutu. Odhliadnuc od kogentných a zakazovacích predpisov devizového práva však kontrahovanie takýchto záväzkov nie je zakázané ani dnes na území Slovenského štátu. Keď sa teda zakazuje plniť cudzími platidlami, môže takýto zákaz mať len význam ten, že plnenie cudzou valutou in effectu je zakázané a že teda platenie takejto peňažnej pohľadávky možno vykonať výlučne extinktiívnym prepočítaním podľa § 326 ods. 2 Obch. z., teda s vylúčením alternatívy pre dlžníka pri plnení valutových záväzkov mu ináč zabezpečenej,⁴¹⁾ aby tento mohol platiť aj in effectu cudzou valutou. V praxi môže toto zák. ustanovenie dostať ten význam, že pri súdnom uplatňovaní valutovej pohľadávky nebude sa môcť žalovať na valutu, ale len na domácu menu, čo znamená, že nastane v slovenskom práve prípad nútenej konverzie valutovej pohľadávky v domácu menu dňom podania žaloby, podobne, ako je tomu v Anglicku a v U. S. A. Hospodársky bude to mať zas ten význam, že pri pretiahnutí sporu bude veľmi ľahko buď veriteľ alebo dlžník poškodený; ktorý z nich, to závisí od vývoja intervalutárneho kurzu. Toto ustanovenie vládneho nariadenia č. 44/1939 Sl. z. však tento dôsledok nemalo očividne na mysli a mienilo asi len zaistiť domácej mene pri platení určité uprednostnené postavenie pred cudzozemskými valutami na území štátu. Táto intencia však mnoho významu dnes už nemá a bolo by treba pri vhodnej príležitosti pamätať na zrušenie tohto zák. ustanovenia, ktoré sa zrejme prieči povahe peňazí akožto generalissimu a ktoré ako zbytočné môže priviesť mylné závery pri jeho interpretovaní.

Inak sa má však vec v dobe hospodárskych kríz, kedy túto otázku riešia osobitné krízové predpisy, ustanovenia devizového práva, keď na ochranu domácej meny a na jej podporu sa zakazuje držba nespracovaného drahého kovu a cudzozemských platiel a keď sa zavádza povinnosť, kov i valuty odviešť cedulovej banke. Avšak takéto opatrenia sú len núdzové, mimoriadnymi hospodárskymi pomermi odôvodnené.⁴²⁾

⁴⁰⁾ Szladits: cit. dielo 54 str.

⁴¹⁾ Viď Autor, PO r. XXVI. str. 227.

⁴²⁾ Toho času u nás: opatrenie stáleho výboru č. 178/1938, č. 7/1924 v znení zákonov č. 121/1932, 113/1934, 183/1936 Sb. z. a n., predĺžené zákonom č. 331/1940 Sl. z. na neurčito.

Obmedzenie smluvnej slobody v tomto smere obsahuje tiež nariadenie s mocou zákona č. 27/1941 o menových ustanoveniach smlúv súkromných, životných a úrazových poistení. Podľa tohto nariadenia je poisťovníam zakázané v tuzemsku ustalovať v poisťných smluvách na život a proti úrazom poisťné plnenie v drahých kovoch, v minciach z drahého kovu alebo v inej mene než tuzemskej; taktiež sa im zakazuje v tuzemsku ustalovať v poisťných smluvách na život a proti úrazom v tuzemskej mene určitý pomer jednotky tuzemskej meny k jednotkám cudzích mien alebo určitý obsah zlata v jednotke tuzemskej meny; poisťné smluvy uzavreté proti tomuto zákazu sa vyhlasujú za neplatné. Týmto zák. ustanovením mienilo sa očividne zakázať vôbec stabilizáciu, i keď vymienenie klauzuly hodnoty tovaru iného ako drahého kovu (pšenice, uhlia, atď.) a klauzuly indexovej výslovne nevylučuje. Je síce pravda, že klauzula hodnoty iného tovaru než zlata nebola v poisťných smluvách obvyklá. Aj toto ustanovenie, ktoré chráni domáce poisťovníctvo proti súťaži kapitálove silnejšieho poisťovníctva cudzozemského, možno považovať za prechodné.

Pri vyvážených pomeroch svetového hospodárstva, pri usporiadanom finančnom stave vnútornom — ako sme už vyššie uviedli — nemá problém stabilizácie peňažných pohľadávok vážny význam. Tvorba peňazí uberá sa svojim usmereným tempom a na udržanie stability cien a miezd stačí i pri čistej papierovej mene zákonom predpísané krytie v tovarových zmenkách cedulovej banky, ktorá si v prípade potreby vypomáha intervenčnou činnosťou na kapitálovom a peňažnom trhu (Freie Marktpolitik).

Dnes už, vďaka pokročilému poznaniu tajných vzprúh financovania výroby a úlohy obeživa, ktorú hrá v národnom hospodárstve, možno tvrdiť, že i v abnormálnych časoch (vojny alebo hospodárskej krízy) daná je možnosť premyslenou finančnou politikou vyvarovať sa ťažkostí, ktoré sú súdobými abnormálnymi hospodárskymi pomermi determinované.

Moderné prostriedky politiky tvorby peňazí sú: presné zachovanie pravidiel krytia každej ich emisie, rozumné regulovanie ich obehu usmernením výroby, spotreby a investičnej činnosti, triezva politika daňová a devizová so stálym zreteľom na vývoj cien a miezd. Pri takejto starostlivej politike menovej a jej dôslednom prevádzaní nemusí záležať ani na volumene obeživa a netreba sa ani obávať katastrofálnych následkov inflácie, ani v tých najvážnejších časoch mimořiadnych, — predpokladajúc zachovanie naproti tomu kludu v spoločenskom živote a disciplinovaného poriadku v štáte.